

Presentació

Dediquem el dossier d'aquest número a reflexionar sobre la *Storia della letteratura italiana* de Francesco De Sanctis, publicada entre els anys 1870-1871, no només com una anticipació del proper segon centenari del naixement d'aquest importantíssim literat, sinó també perquè ens permet encarar la qüestió de la «història de la literatura» amb la distància epistemològica de dos segles plens de grans canvis pel que fa als paradigmes espaciotemporals (física quàntica, relativitat...). D'aquí l'abverbi «encara?», amb un interrogant, que acompanya el títol i que pretén posar l'accent en la vigència o no del concepte d'«història»; però també sobre la complexitat del de «literatura» i sobre el lligam entre tots dos. Si l'espai i el temps han deixat d'estar regits recíprocament per una perspectiva homogènia i unitària (la visió lineal d'una fletxa que apunta cap al futur i la geografia occidental), vet aquí que aleshores podem preguntar-nos, per exemple, si la teoria de la reversibilitat del temps pot tenir un lloc en les «futures» narracions de la literatura. Amb aquesta teoria s'explicaria, entre altres coses, aquella paradoxa que tant agradava a Borges i que podem resumir amb la frase «Luciano de Samòsata, lector de Leopardi», en el sentit que, sense Leopardi, ningú no hauria considerat l'hel·lènic un antecedent de la literatura moderna. La caixa espaciotemporal en la qual es trobava inserit De Sanctis representava la seva història, la qual, en el seu dibuix elegant fet de narració i descripcions clares dels principals protagonistes d'aquesta història, era també la gàbia de la «Veritat», d'on eren excloses moltes altres veritats, moltes altres veus i molts altres espais, com no podia ser altrament, tractant-se d'un historiador hegel·lià que veia la història nacional com una manifestació de l'esperit de la nació en el seu desenvolupament en forma d'alts i baixos, i que, en aquest sentit, recollia les línies essencials de la historiografia del *Risorgimento* (Balbo, Gioberti) i democràtica (Sismondi, Quinet, Mazzini) —conceptes en els quals s'entrecruça la idea d'una temporalitat progressiva amb la idea biològica d'un organisme viu (que per a De Sanctis coincidia amb la forma). Cal dir, però, que De Sanctis era conscient de les limitacions del seu dibuix històric. Només cal llegir la ressenya de les *Lezioni di letteratura italiana* de Luigi Settembrini en què es pregunta: «Quan serà possible una història de la

literatura?», perquè una història de la literatura pressuposa «una storia esatta della vita nazionale, pensieri, opinioni, passioni, costumi, caratteri, tendenze; una storia della lingua e delle forme; una storia della critica, e lavori parziali sulle diverse epoche e su' diversi scrittori. E che ci è di tutto questo? Nulla, o, se v'è alcuna cosa importante, è per nostra vergogna lavoro straniero». De Sanctis és un anticipador de fórmules que més tard s'aplicaran a tantes històries de la literatura italiana, tot seguint, però, una fórmula més dionisottiana que no pas desanctisiana.

L'historicisme va entrar en crisi ja fa molt de temps pel concepte mateix de temporalitat i d'espacialitat tancada, homogènia, monolingüe, tant si s'adiu, com sovint ho ha fet i encara ho fa, als documents, com si persegueix la singularitat dels documents (com fa la història anomenada «estètica»). Però també s'han deixat de banda altres models: *Stilgeschichte*, sociologia de la literatura, la història-biografia, la teoria de la recepció aplicada a la història de la literatura, etc. Tanmateix, encara no s'ha arribat a formular una nova història o narració de la literatura que reculli no sols els nous paradigmes espaciotemporals esmentats sinó també l'escepticisme i l'eclecticisme postmoderns. També en aquest cas es podria dir que mor el vell món, però que el nou triga a aparèixer.

Hem convidat sis experts en l'àmbit de la història de la literatura a fer un balanç del pes de De Sanctis en la definició de la historiografia literària moderna. Roberto Antonelli, redactor de la *Storia della letteratura italiana* (Einaudi) i autor recent, juntament amb Maria Serena Sapegno, d'una història de la literatura italiana per a l'ensenyament superior i universitari (La Nuova Italia); Umberto Carpi, la passió històrica del qual és present en tots els seus escrits, des de *Montale dopo il fascismo* (1971) fins a *La nobiltà di Dante* (2004). Remo Ceserani, autor del mític *Il materiale e l'immaginario*, coordinat conjuntament amb Lidia de Federicis, de la *Guida allo studio della letteratura* i de *Raccontare la letteratura* (1990); Gabriella Gavagnin, estudiosa de la recepció catalana de la literatura italiana, a la qual ha dedicat la monografia *Classicisme i Renaiement: una idea d'Itàlia durant el Noucentisme* (2005); María de las Nieves Muñoz Muñoz, autora de la traducció al castellà de la història de Giuseppe Petronio i col·laboradora de la història de la literatura dirigida per Enrico Malato; i Maria Serena Sapegno, per la seva col·laboració a la *Letteratura italiana* d'Einaudi, entre d'altres, amb articles sobre la historiografia literària italiana del segle XVIII (Tiraboschi, etc.) i la seva participació en estudis de gènere.